

Πέραν του Εθνικού

Αλέξανδρος Σχισμένος

Στα τέλη του 20^{ου} αιώνα, ο Ουίλλιαμ Μπάροουζ έλεγε ότι «ζούμε όλοι σε στρατόπεδα συγκέντρωσης που ονομάζονται έθνη». Όμως, ήδη μετά τον Β΄ Π.Π., μεγάλοι πολιτικοί στοχαστές, όπως ο Αλεξάντερ Κοζέβ ή η Χάνα Άρεντ είχαν μιλήσει για το τέλος των εθνών-κρατών. Τι μορφή έχουν λοιπόν αυτά τα στρατόπεδα σήμερα;

Θα μπορούσαμε να πούμε ότι ο 19^{ος} και ο 20^{ος} αιώνας ήταν αιώνες που χαρακτηρίστηκαν από τη συμπλοκή και την ένταση ανάμεσα σε τρεις κεντρικές πολιτικές κατηγορίες:

Το Έθνος, τη Μαζική Πολιτική και την Αυτοκρατορία. Έχουμε σε αυτή την περίοδο μία κίνηση όπου αυτοκρατορίες διαλύονται για να γίνουν έθνη, αλλά έχουμε και μία κίνηση αυτοκρατορικοποίησης των ισχυρότερων εθνοκρατών, η οποία εμφανίζεται ως ιμπεριαλισμός. Στις αρχές του 20^{ου} αιώνα, ο κρατικός ολοκληρωτισμός είτε μορφοποιεί παραδοσιακές αυτοκρατορίες, όπως η Ρώσικη, σε εθνοκρατικά μορφώματα, σαν το σοβιετικό έθνος, είτε ωθεί νεόδμητα εθνοκράτη, όπως το ιταλικό ή το γερμανικό, σε αυτοκρατορικές βλέψεις και φιλοδοξίες.

Η ένταση μεταξύ των εθνοκρατικών μηχανισμών, της αρχής της αυτοδιάθεσης των λαών και του αυτοκρατορικού σχήματος παραπέμπει σε ένα βαθύτερο ερώτημα της νεωτερικότητας. Το ερώτημα είναι ποιος και πώς νομιμοποιείται. Ποιος νομιμοποιείται να εκφράσει την κεντρική πολιτική εξουσία απουσία Θεού; Το Έθνος υποκατέστησε το Θεϊκό Υποκείμενο στην αυγή του 19^{ου} αιώνα και κατά τον 20^ο αιώνα φάνηκε πού οδηγεί αυτό το Θεϊκό Υποκείμενο, σε δύο παγκοσμίους πολέμους και σε μυριάδες γενοκτονίες (λέξη που επινοήθηκε κατά τον αιώνα αυτό). Το Έθνος παρέμεινε η κεντρική κατηγορία ακόμη και σε κοινωνικούς σχηματισμούς που δεν παρουσίαζαν συνεκτικά και τυπικά «εθνικά» χαρακτηριστικά, όπως είναι το «αμερικάνικο

έθνος», όπου η κατηγορία «έθνος» είναι γενικότερη και μεγαλύτερη από την κατηγορία «κράτος» και μάλιστα έχει να κάνει με μία δικαιοδοσία συνταγματική, θα λέγαμε. Η πολιτική μορφή του εθνοκράτους επιβλήθηκε σε ετερογενείς πληθυσμούς άνωθεν κατά την απο-αποικιοποίηση, κατασκευάζοντας προτεκτοράτα και τέρατα. Ο Ο.Η.Ε. μετά τον Β΄ Π.Π. υποτίθεται ότι εκφράζει μία διεθνική ισορροπία, η οποία όμως αποκρύπτει μία βαθιά ανισορροπία και μία σαφή ανισότητα των εθνοκρατών στην ιεραρχία δύναμης και ισχύος.

Ωστόσο το κράτος, οι γραφειοκρατικοί μηχανισμοί εξουσίας, στον βαθμό που ζήτησε να εκπροσωπήσει την «γενική βούληση του έθνους», αναγκάστηκε ή κατάφερε να δημιουργήσει κάποιες αντιπροσωπευτικές/κοινοβουλευτικές δομές νομιμοποίησης οι οποίες στηρίχθηκαν αφενός στην οριακή διασφάλιση των όρων επιβίωσης και αφετέρου στην ικανότητα των ηγετών της μαζικής πολιτικής να ταυτιστούν με αυτή τη ρουσσική «γενική βούληση», η οποία υποτίθεται πως υπερβαίνει κάθε κοινωνικό άτομο ή υποσύνολο.

Ας δούμε σύντομα τι γίνεται σήμερα. Είναι σαφές πως οι κυρίαρχες εξουσίες δεν έχουν το ενδιαφέρον ή το συμφέρον ή την ικανότητα να διασφαλίσουν τους όρους επιβίωσης. Ήδη σε προηγούμενες συζητήσεις μας έχουμε διαπιστώσει ότι η κρίση την οποία ζούμε δεν είναι μόνο οικονομική, αλλά είναι οικολογική, γεωπολιτική, τεχνολογική, ανθρωπολογική και βιοπολιτική.

Είναι μία κρίση σημασιών, της οποίας το διακύβευμα είναι η ίδια η ανθρώπινη ζωή, και ως κοινότητα και ως κοινωνία, αλλά και ως είδος.

Μία από τις κεντρικές συνέπειες αυτής της κατάστασης, όπου συγκλίνουν οι διάφορες διαδρομές της κρίσης, είναι και το τέλος της εθνικής πολιτικής. Διαπιστώνουμε μία μονόδρομη μεταφορά ισχύος από τα παραδοσιακά εθνοκράτη προς διακρατικούς και υπερεθνικούς σχηματισμούς, επίσημους (όπως π.χ. το Eurogroup) και ανεπίσημους (όπως π.χ. τα πολυεθνικά trust) οι

οποίοι ελέγχουν, μέσω της διεύρυνσης της κεφαλαιοκρατικής ανάπτυξης, τις κεντρικές λειτουργίες που χαρακτήριζαν την παλαιά «εθνική» ανεξαρτησία, δηλαδή την οικονομική πολιτική, την εξωτερική πολιτική, τη φορολογική πολιτική.

Είναι σχηματισμοί υπερεθνικοί και όχι διεθνικοί, διότι υπερβαίνουν και παρακάμπτουν κάθε «εθνικό» σχεδιασμό και αφορούν ευρύτατους και ετερογενείς πληθυσμούς, είναι σχηματισμοί διακρατικοί και όχι υπερκρατικοί, διότι συμπεριλαμβάνουν και οργανώνουν τις κυρίαρχες κρατικές ελίτ και τις πολιτικές διοικήσεις των εθνοκρατών. Όπως φάνηκε και από το ελληνικό δημοψήφισμα του 2015, οι επίσημες εθνικές κυβερνητικές θέσεις είναι πλέον προσβάσιμες από κόμματα διαμαρτυρίας, ακριβώς γιατί δεν έχουν πλέον κανένα αποφασιστικό περιεχόμενο, καθώς υποβαθμίζονται από διαχειριστικές σε διεκπεραιωτικές. Από τότε έχουν συμβεί μία σειρά γεγονότα που το επιβεβαιώνουν αυτό.

Οι συμφωνίες NAFTA, CETA, TTIP και TTP, που είτε υπογράφηκαν είτε οδεύουν προς υπογραφή, παρά τις κοινωνικές αντιδράσεις, επικυρώνουν θεσμικά τη μετάβαση αυτή. Το δημοψήφισμα στη Μεγάλη Βρετανία, ένα πράγματι ισχυρό εθνοκράτος, επίσης ακυρώθηκε τη πράξει, όχι από αυτούς οι οποίοι τέθηκαν ενάντια στο Brexit, αλλά κυρίως από αυτούς τους εθνικιστές οι οποίοι το υποστήριζαν.

Ταυτόχρονα, έχουμε μία πλήρη απαξίωση των θεσμών της πολιτικής αντιπροσώπευσης στο ισχυρότερο κράτος του κόσμου, τις Η.Π.Α. Όσοι παρακολουθούν το καρναβάλι των αμερικάνικων εκλογών, βλέπουν πλέον, μπορούν να αντιληφθούν πλέον ξεκάθαρα, ότι η δυσπιστία της αμερικάνικης κοινωνίας απέναντι στο πολιτικό σύστημα, (το οποίο δεν υπήρξε έκπτωτο ή εξαρτημένο, όπως ήταν στο ελληνικό προτεκτοράτο, αλλά κυρίαρχο) εκφράζεται με την απόσυρση του πιο ενεργού κομματιού της από την επίσημη αντιπροσωπευτική πολιτική, αλλά και με τη διάνοιξη ευρύτατων κοινωνικών μετώπων σύγκρουσης με το κατεστημένο, από τη διεκδίκηση της γης από τους αυτόχθονες Λακότα, μέχρι τις κοινωνικές εξεγέρσεις στις πόλεις ενάντια στην κρατική

βαρβαρότητα και τις ρατσιστικές δολοφονίες μαύρων από αστυνομικούς. Μέτωπα που δεν εκφράζονται από τις επίσημες πολιτικές δυνάμεις.

Έχει ενδιαφέρον να δούμε ακόμη ότι ο Ντ. Τζ. Τραμπ, αυτός ο γελοίος εκπρόσωπος των celebrity, εκμεταλλεύεται στον λόγο του ακριβώς αυτό το συναίσθημα απώλειας της εθνικής κυριαρχίας. Μάλιστα η τάση του αποκαλείται nativism (γηγενισμός) και όχι nationalism (εθνικισμός) εξαιτίας της ιδρυτικής ιδιαιτερότητας του αμερικάνικου «έθνους», που ως «έθνος μεταναστών» είναι εγγενώς ανοιχτό, συμπεριληπτικό και αφομοιωτικό. Όμως ο Τραμπ εκφράζει τη νοσταλγία του κλειστού, αποκλειστικού (ευρωπαϊκού τύπου) έθνους, ακόμη και αν αυτό δεν υπήρξε ποτέ.

Δήλωσε, για παράδειγμα, την Τρίτη, 14 Οκτώβρη: *«Η Χίλαρυ Κλίντον είναι μέρος ενός διεφθαρμένου παγκόσμιου κατεστημένου των ελίτ που παραδίδει την εθνική μας κυριαρχία»* και *«Αυτό το εγκληματικό κυβερνητικό καρτέλ δεν αναγνωρίζει σύνορα»*. Ο Τραμπ, λοιπόν, προσπαθεί να εκλεγεί πατώντας πάνω στην απώλεια νοήματος την οποία βιώνει ένα τεράστιο κομμάτι της αμερικάνικης κοινής γνώμης, την αποξένωση που προέρχεται από την κοινή γνώση ότι πλέον οι κυβερνήσεις δεν νομιμοποιούνται από τον λαό, αλλά νομιμοποιούνται από τον βαθμό της συμμετοχής τους στα ευρύτερα παγκόσμια δίκτυα συναλλαγής εξουσίας και κεφαλαίου. Όμως, όσο και αν η εθνικιστική ρητορική εξασφαλίζει κάποια ακροατήρια, παραμένει κενού περιεχομένου, συντηρητική και ανεφάρμοστη. Αυτό φαίνεται να το γνωρίζουν οι ακροδεξιοί δημαγωγοί, που γρήγορα υποχωρούν μπροστά στην πραγματικότητα, όπως έκαναν οι Βρετανοί και όπως θα έκανε και ο ίδιος ο Τραμπ ή ενδεχομένως να κάνει η Λεπέν, αφού κι αυτοί συμμετέχουν, ως περιθωριακές ελίτ, στο ίδιο παγκόσμιο σύστημα.

Ακόμη και ένα κράτος του μεγέθους των Η.Π.Α. δεν μπορεί πλέον να απομονωθεί εθνικά και να δημιουργήσει εσωτερική αγορά, χωρίς να καταρρεύσει, καθώς η παραγωγική του δομή έχει παγκοσμιοποιηθεί, η αγορά εργασίας και προϊόντων επίσης, καθώς η κερδοφορία έχει μετατοπιστεί στον χρηματοπιστωτικό τομέα, διεθνής εκ φύσεως, καθώς οι επιχειρήσεις του βρίσκονται βαθιά μπλεγμένες σε διεθνή δίκτυα χρηματοπιστωτικά, κεφαλαιοκρατικά και διακρατικά, που ορίζουν τις βασικές συντεταγμένες. Δεν υπάρχει πλέον απομονωμένος τόπος, καθώς ο πλανήτης διαχωρίζεται σε παγκόσμιες ζώνες καταμερισμού παραγωγής, κατανάλωσης και κυκλοφορίας των κεφαλαίων.

Στις αμερικάνικες εκλογές μπορούμε να διαπιστώσουμε τρία φαινόμενα: Την απώλεια της νομιμοποίησης, την εκλογική αποχή και τις κοινωνικές εξεγέρσεις, τρία φαινόμενα που επικοινωνούν.

Η απώλεια της νομιμοποίησης επιφέρει μία απαξίωση και ταυτόχρονα μία θεαματικοποίηση των εκλογών. Μία απόλυτη κυριαρχία της εικόνας έναντι του λόγου και της διαφημιστικής ρητορικής έναντι της ρητορείας. Αυτή τη στιγμή, ο Τραμπ δεν ανέρχεται ως εκπρόσωπος της ελίτ, αλλά ως αυτονομημένο μέλος της ελίτ, βασισμένος μόνο στην αναγνωρισιμότητά του, στο κύρος του ως celebrity. Αυτή η αναγνωρισιμότητά του τον κάνει πλέον διαθέσιμο ως λαμπερό προϊόν μιας πολιτικής του θεάματος. Από την ιδεολογία, λοιπόν, περνάμε στη σημειολογία. Και μάλιστα, ο Τραμπ δεν μπορεί να εκφράσει καμία συγκεκριμένη ιδεολογία, ούτε του νεοφιλελευθερισμού, ούτε του συντηρητισμού, ούτε φυσικά κάποιου είδους κοινωνική πολιτική. Τι συμβαίνει λοιπόν;

Συμβαίνει πως η κοινωνική απονομιμοποίηση της κυρίαρχης πολιτικής και η κοινωνική απονομιμοποίηση της αντιπροσώπευσης έχουν φτάσει σε τέτοιο βαθμό, ώστε οι ψυχοπολιτικοί μηχανισμοί ταύτισης στρέφονται πλέον σε δημόσια πρόσωπα

μεγάλης δημοσιότητας και ελάχιστης ευθύνης, δηλαδή τους celebrity (ορισμός του celebrity: κάποιος που είναι διάσημος απλώς επειδή είναι διάσημος, βλέπε Καρντάσιαν), πρόσωπα που έχουν μεγαλύτερη αναγνωρισιμότητα από τους πολιτικούς, αλλά χωρίς κανένα πολιτικό φορτίο. Αυτά τα πρόσωπα, οι celebrity, που γίνονται διάσημα εξαιτίας των σκανδάλων και του life-style τους, όχι εξαιτίας των απόψεών τους, είναι εξ ορισμού άτρωτα στα σκάνδαλα στα οποία οι πολιτικοί αποδεικνύονται ευάλωτοι.

Είναι εξ ορισμού σκανδαλώδη πρόσωπα και αντλούν από τα σκάνδαλα αναγνωρισιμότητα και παραδόξως, (σαν αντιμετάθεση), οικειότητα.

Ο Τραμπ επιβλήθηκε επί 30 χρόνια ως celebrity και TV persona. Τόσα περίπου χρόνια έχει και η Κλίντον ως πολιτικό πρόσωπο και οι δύο φιγούρες του ανώτατου κατεστημένου. Αποτέλεσμα: Ο Τραμπ προβάλλεται ως το «καινούργιο» ενώ η Κλίντον ως το «παλιό». Ο γηραιός γνωστός δισεκατομμυριούχος φαφλατάς μπορεί να αναπαράγει φράσεις του Μουσολίνι και συνάμα να ποζάρει ως δύναμη αλλαγής.

Η επιτυχία του, ακόμη και όταν χάσει τις εκλογές (σύμφωνα με κάθε λογική, αυτό είναι το λογικό) φανερώνει μία νέα εναλλακτική του συστήματος, η οποία προκύπτει χωρίς να είναι ρητή στρατηγική. Την ταύτιση της Εξουσίας με την Ψυχαγωγία ή το πέρασμα από τον καιρό που οι κυβερνήτες γίνονταν celebrity στον καιρό που οι celebrity θα γίνονται κυβερνήτες. Εξάλλου, ο Τραμπ δεν εκφράζει επισήμως την ελίτ, παρόλο που ο ίδιος είναι ον της ελίτ, η επίσημη πολιτική και οικονομική ελίτ τον έχει αποκηρύξει. (Κανένας εν ζωή Ρεπουμπλικάνος πρόεδρος δεν τον στηρίζει). Η σύνδεση της Εξουσίας με το θέαμα ήταν παλαιόθεν γνωστή, όμως πλέον το θέαμα γίνεται πανταχού παρόν και απειλεί να θέσει υπό τον έλεγχό του την πολιτική, καθιστώντας την πολιτική αρένα μία αρένα καθαρού θεάματος.

Από μια τέτοια εξέλιξη μόνο ο φασισμός και η ακροδεξιά θα μπορούσαν να ωφεληθούν, το δημοκρατικό κίνημα είναι κίνημα περιεχομένου.

Στο πλαίσιο αυτό, έχουμε την εμφάνιση μίας ψηφιακής πολιτικής. Πολιτικής του twitter, πολιτικής του facebook, πολιτικής των social media. Αυτή διαπερνά τις παραδοσιακές ταυτίσεις του ψηφοφόρου με το κόμμα ή του πολίτη με τον εκλεγμένο και διαμορφώνουν νέα πεδία πολιτικής σύγκρουσης και νέα πεδία κοινωνικής επιρροής, όπου η κάθε υποομάδα έχει την ευκαιρία να παρουσιαστεί σε έναν παγκόσμιο ορίζοντα, και άλλοτε περιθωριακές απόψεις έχουν τη δυνατότητα να απευθυνθούν σε ένα παγκόσμιο κοινό.

Ωστόσο, στις Η.Π.Α., όπως και σε κάθε χώρα, διευρύνεται η εκλογική αποχή.

Η εκλογική αποχή γίνεται πλέον ένα κοινό χαρακτηριστικό των κοινωνιών. Δύο δημοψηφίσματα έγιναν στις 2 Οκτωβρίου 2016, ένα στην Ουγγαρία με επίδικο την αποδοχή ή όχι προσφύγων, ένα στην Κολομβία με επίδικο την αποδοχή ή όχι της ειρηνευτικής συνθήκης με τους αντάρτες του FARC. Και στα δύο θριάμβευσε η αποχή, (στην Ουγγαρία ψήφισε σχεδόν το 45%, στην Κολομβία ψήφισε μόλις το 37.43%) ακυρώνοντάς τα de facto (στην Κολομβία) αλλά και de jure (στην Ουγγαρία). Η αποχή ήταν τεράστια και στις ελληνικές εκλογές του Σεπτεμβρίου 2015, πράγμα που δεν αναφέρεται συχνά, αφού υποσκάπτει τον ισχυρισμό του πρωθυπουργού Τσίπρα πως ο λαός υπερψήφισε την μνημονιακή «συμφωνία». Δεν υπερψήφισε ο λαός την συμφωνία, την υπερψήφισε η πλειοψηφία της μειοψηφίας των ψηφοφόρων που προσήλθε στις κάλπες. Το ίδιο ενδέχεται να συμβεί και στις αμερικάνικες εκλογές του Νοέμβρη.

Αυτή η αποχή όμως δεν είναι παθητική. Δεν έχει να κάνει με καταναλωτές οι οποίοι δεν πάνε να ψηφίσουν διότι έχουν αποπολιτικοποιηθεί ή δεν έχουν πολιτική συνείδηση. Αντιθέτως, έχει να κάνει με πολίτες που έχουν συνείδηση της πολιτικής και δεν συμμετέχουν στο καταναλωτικό παιχνίδι που είναι οι επίσημες εκλογές. Θέτουν όμως το ζήτημα της πολιτικής εξουσίας. Πώς αποφασίζουμε, ποιος αποφασίζει;

Μιας και οι ανώτατες κυβερνητικές εθνικές θέσεις μένουν πλέον

κενές από περιεχόμενο εξουσίας, φαίνεται να υπάρχει ένα τεράστιο αδιέξοδο και στις σοσιαλδημοκρατικές και τις εναλλακτικές πολιτικές που προέρχονται από το σύστημα. Φαίνεται, δηλαδή, ότι στους έσχατους στόχους δεν έχουν σημασία τα πρόσημα, και φαίνεται ότι οι διαφορές ανάμεσα σε μία δεξιά και μία αριστερή κυβέρνηση δεν ορίζονται από διαφορετικές πολιτικές κρατικής διαχείρισης, αλλά από οριακές διαφορές έντασης της καταστολής και επιλογής των διαθέσιμων μέσων επιβολής, αλλά προς την ίδια κατεύθυνση.

Ταυτόχρονα, βλέπουμε μητροπόλεις να αναδύονται ως παγκόσμιοι κόμβοι υπεράνω των κρατικών περιφερειών τους. Να γίνονται πλέον ανεξάρτητες ή και παρασιτικές σε σχέση με τα εθνοκράτη τους. Το Λονδίνο απείλησε να αποχωρήσει από τη Μ. Βρετανία και να υποβάλει αίτημα ένταξης στην Ε.Ε. και κανείς δεν γέλασε, διότι θα μπορούσε να συμβεί. Η Αθήνα υπερβαίνει το μέγεθος του ελληνικού κράτους και σε σημασία και σε ενέργεια. Τα πεδία διαχείρισης διευρύνονται ενώ οι γραφειοκρατικές λειτουργίες το μόνο που μπορούν να κάνουν είναι να αναπαράγονται επιθετικά.

Στις Η.Π.Α., εν μέσω αποχής, αντί της παθητικότητάς, έχουμε παντού πολλαπλασιασμό και εμπάθυνση των κοινωνικών εξεγέρσεων. Στην ύπαιθρο, εξεγέρσεις υπεράσπισης του εδάφους ενάντια στον επιθετικό σχεδιασμό της ανάπτυξης, στις πόλεις, εξεγέρσεις υπεράσπισης της ζωής και της ισότητας ενάντια στη βαρβαρότητα των κατεστημένων εξουσιών. Είναι εξεγέρσεις τοπικές αλλά επικοινωνούν και οργανώνονται σε δίκτυα παγκόσμιας εμβέλειας, καθώς οι αγώνες των κοινοτήτων συναρθρώνονται σε παγκόσμιους αγώνες για τα κοινά και για τη δημοκρατία. Ο αγώνας των Σιου στη Ντακότα είναι κοινός με τον αγώνα των κατοίκων στις Σκουριές. Είναι τοπικοί, αλλά αφορούν την παγκόσμια κοινότητα και ως νόημα, αφού φέρουν κοινό πρόταγμα γης και ελευθερίας, αλλά και ως πράξη, αφού τα οικοσυστήματα που υπερασπίζονται είναι κοινά της ανθρωπότητας.

Η παγκόσμια διεύρυνση της κοινωνικής ανισότητας ανάγκασε πρόσφατα την Λαγκάρντ του Δ.Ν.Τ. να εκδώσει προειδοποίηση για το ενδεχόμενο ξεσηκωμού των κοινωνιών απέναντι στην

εντεινόμενη φτωχοποίησή τους. Η άμεση δημοκρατία, το έχουμε ξαναπεί, είναι ένα πρόταγμα το οποίο έχει τεθεί κατά τόπους σε όλο το εύρος του πλανήτη και διαρκώς αναζητείται. Αναζητούνται τρόποι, αναζητούνται πρακτικές και πραγματώνονται σε εφήμερες ή διαρκείς μορφοποιήσεις. Οι κοινότητες των Ζαπατίστας καλούν για μία σύνδεση των ιθαγενικών αγώνων, οι αμεσοδημοκρατικές συνελεύσεις της Ροζάβα εν μέσω πολέμου θέτουν ένα παράδειγμα που πρέπει να μελετηθεί, κοινωνικά δίκτυα αλληλεγγύης και κοινωνικά δίκτυα αυτοκυβέρνησης αναδύονται, επιμένουν, καταρρέουν, επανεμφανίζονται, στον χώρο της πόλης και της υπαίθρου, σε μία διαρκή κίνηση αναδημιουργίας του ελεύθερου δημόσιου χώρου και του ελεύθερου δημόσιου χρόνου.

Μέσα στην ποικιλία των μορφών και την πολυμορφία των αγώνων, κοινό είναι το δημοκρατικό διακύβευμα. Πώς μπορεί αυτός ο κόσμος να παλέψει, να εκφραστεί και να αυτοκυβερνηθεί, τη στιγμή που υπάρχει ένα στενό παγκόσμιο πλέγμα εξουσίας που πνίγει τον πλανήτη;

Κοινή επίσης είναι η παγκόσμια αλληλεγγύη, η οποία διαπερνά τα σύνορα, όσο καθίσταται σαφές πως οι πραγματικές διαχωριστικές γραμμές δεν είναι οριζόντιες, αλλά κάθετες, και ότι τα σύνορα τα οποία επιβάλλονται δεν είναι πλέον σύνορα εθνικά, αλλά σύνορα που αφορούν την πρόσβαση στην εξουσία, σύνορα αποκλεισμού. Όσο τα οριζόντια σύνορα γίνονται πορώδη, τα κάθετα σύνορα γίνονται αδιάβατα. Διαμορφώνεται μία παγκόσμια ελίτ αρκετά μεγάλη, ώστε να τείνει να αυτονομηθεί ως παγκόσμια αριστοκρατία, στις τάξεις της οποίας οι πολιτικές κυβερνήσεις συμμετέχουν ως πρόσωπα και όχι ως θεσμοί.

Επιπλέον, πρέπει να θυμίσουμε πως η φιγούρα του πρόσφυγα είναι μία από τις κεντρικές κοινωνικές κατηγορίες της εποχής μας που συνδέεται άμεσα με αυτή την απώλεια της εθνικής πολιτικής. Ο σύγχρονος πρόσφυγας εμφανίζει τρία καινοφανή χαρακτηριστικά:

Το πρώτο είναι ότι καταργεί έμπρακτα τα σύνορα και σαν σώμα, σαν άτομο, σαν άνθρωπος και σαν νόημα, μέσα από την ίδια του

την κίνηση απόδρασης πέρα από τα σύνορα και μέσα από τις κινήσεις αλληλεγγύης ή και ξενοφοβίας των κοινωνιών. Αποδεικνύει πόσο ρευστά είναι τα σύνορα και πόσο μεγάλο το χάσμα ανάμεσα στις κυβερνήσεις και τους πληθυσμούς που αυτές καταδυναστεύουν, πόσο ανεπαρκείς οι κρατικές εξασφαλίσεις και πόσο άτεγκτοι οι διακρατικοί συσχετισμοί.

Το δεύτερο είναι ότι ο πρόσφυγας δείχνει την ανεπάρκεια κάθε ταξικής ανάλυσης, γιατί η θέση του δεν είναι ταξική. Δεν έχει ταξικότητα ο ίδιος ο πρόσφυγας. Ο ίδιος ο πρόσφυγας παράγει κέρδος για το κεφάλαιο των χωρών «υποδοχής», χωρίς να ανήκει σε καμία δομή παραγωγής, με την παρουσία του και μόνο. Δεν έχει σημασία αν ήταν γιατρός ή εργάτης εκεί. Όταν έρχεται εδώ δεν έχει σημασία η επαγγελματική του θέση, σημασία είναι ότι αποτελεί ένα οικονομικό μέγεθος προς εκμετάλλευση και ένα πολιτικό εργαλείο διαπραγμάτευσης.

Κατά τρίτον, ο πρόσφυγας δείχνει την καινούργια θέση του εθνικού προσδιορισμού. Το εθνικό, χωρίς πολιτική ισχύ, παραμένει το προνομιακό εργαλείο ταξινόμησης και χειραγώγησης των ανθρώπων στη διάθεση του κράτους, αλλά όχι πλέον πολιτικής αντιπροσώπευσης. Δεν υπάρχει καμία διμερής συμφωνία μεταξύ της Ε.Ε. και της Συρίας ή του Αφγανιστάν που να καθορίζει τις διαφορετικές μοίρες των Σύρων και των Αφγανών προσφύγων. Υπάρχει όμως η αυθεντία του κράτους, η εξουσία του κυρίαρχου κράτους να κατηγοριοποιεί τους ανθρώπους και να ρυθμίζει στο πλαίσιο των εξωτερικών σχέσεων τις ροές των μεταναστών, αντιστρόφως ανάλογα προς τις ανεξέλεγκτες ροές των κεφαλαίων. Αυτό είναι το τελευταίο καταφύγιο του εθνικού. Η καταστολή και η ταξινόμηση, ο πυρήνας δηλαδή του κρατικού.

Τέλος, για πρώτη φορά στην ιστορία βρισκόμαστε μπροστά σε ένα φάσμα ολοκληρωτικής καταστροφής, οικολογικής, τεχνοεπιστημονικής, γεωπολιτικής ή βιοπολιτικής. Όλα αυτά οδηγούν σε μία ανθρωπολογική καταστροφή, καθώς οι κοινωνίες σήμερα δεν δείχνουν να μπορούν να δημιουργήσουν μία πειστική εικόνα ενός βιώσιμου μέλλοντος. Δεν φαίνεται να μπορούν να παράγουν τους εκάστοτε ανθρωπολογικούς «τύπους» που θα

υπερασπίζονταν την αναπαραγωγή αυτής της κατάστασης. Δεν φαίνεται, επίσης, κάποιος να ελέγχει τους μηχανισμούς της κυριαρχίας, παρά μόνο η αρένα μίας παγκόσμιας πολυκεντρικής εξουσίας που συντίθεται από τους ασταθείς αγώνες επικράτησης των ισχυρών αντιτιθέμενων αλλά και αλληλοσυμπλεκόμενων διευθυντικών ομάδων συμφερόντων.

Αυτή η κατάσταση μπορεί να οδηγήσει σε κάθε ενδεχόμενο. Κάθε ενδεχόμενο μπορεί να οδηγήσει σε εκτράχυνση της κατάστασης. Μπορεί να οδηγήσει σε ακόμη μεγαλύτερη κρατική βαρβαρότητα και σε μία επιτάχυνση της κοινωνικής αποσύνθεσης. Όμως η κρίση είναι ενεργητική και, νομίζω, μπορούμε να διαπιστώσουμε κάποιες δυνατότητες υπέρβασης των παραδοσιακών αδιεξόδων μέσα από την υπέρβαση των παραδοσιακών πολιτικών κατηγοριών.

Αντί για εθνικό, έχουμε μία νέα σύνθεση του τοπικού με το παγκόσμιο.

Αντί για την πολιτική της αντιπροσώπευσης, βλέπουμε δίκτυα άμεσης δημοκρατίας, πολιτικές συλλογικότητες αμεσοδημοκρατικές και κοινωνικά μέτωπα αμεσοδημοκρατικά. Κινήματα χωρίς ηγέτες που αναδεικνύονται και επικοινωνούν, συχνά με παγκόσμια εμβέλεια. Επίσης, αυτοκυβερνώμενες κοινότητες που προκύπτουν σε τομείς παραγωγής, σε απελευθερωμένους δημόσιους χώρους, σε τομείς διαχείρισης των κοινών. Είναι δυνατότητες, δεν είναι φυσικά ολοκληρωμένες αυτοθεσμίσεις αυτές, αλλά είναι δυνατότητες δημοκρατικής αυτοθέσμησης.

Αντί για το απομονωμένο άτομο της μάζας, τη μαζική μονάδα, βλέπουμε μια υπέρβαση προς το συλλογικό άτομο, το πραγματικό υποκείμενο της αμεσοδημοκρατικής συλλογικότητας. Η συλλογικότητα δεν μπορεί πια να υποτάξει το άτομο, όμως και το άτομο δεν μπορεί να υπάρξει δίχως έναν δημόσιο χώρο επικοινωνίας και αλληλεπίδρασης. Τα σύγχρονα δημοκρατικά κοινωνικά κινήματα και οι σύγχρονες ελευθεριακές συλλογικότητες δημιουργούν αυτό τον δημόσιο χώρο ως χώρο ελευθερίας και δημιουργίας μέσα από την πρακτική τους. Και

δημιουργείται μία κοινή δημοκρατική παιδεία από άτομα που αναγνωρίζουν την υποκειμενικότητά τους μέσα από τη σχέση τους με τον άλλο. Μέσα από την ατομική δημιουργία με συλλογική αναφορά.

Αντί για την ψευδή διάζευξη Κρατικού – Ιδιωτικού, μπορούμε να δούμε σαφώς ότι το κρατικό και το ιδιωτικό ταυτίζονται, ως φορείς κοινών συμφερόντων. Εναντίον τους πρέπει να αναδείξουμε το Δημόσιο ως ελεύθερο και κοινωνικό. Ο δημόσιος χώρος και ο δημόσιος χρόνος είναι το πραγματικό διακύβευμα τη στιγμή που ο δημόσιος χώρος ξεπουλιέται, το έδαφος και τα κοινά, ο δημόσιος χρόνος ρευστοποιείται και κεφαλαιοποιείται, ενώ καταρρέει η εργασία και ψηφιοποιείται η επικοινωνία. Το κεφάλαιο των ισχυρότερων επιχειρήσεων της επικοινωνίας, των social media και των mass media δεν είναι το προϊόν τους, αλλά οι χρήστες τους ή μάλλον οι χρήστες τους είναι το προϊόν τους, οι αριθμοί των χρηστών είναι οι δείκτες που ορίζουν τη χρηματιστηριακή τους επιτυχία ή κατάρρευση.

Αντί για τη λατρεία της ανάπτυξης βλέπουμε μια υποχώρηση του καταναλωτισμού, τόσο ως δυνατότητα, όσο και ως φαντασιακό. Η φαντασιακή υποχώρηση του καταναλωτικού προτάγματος μπλοκάρει τη μηχανή της ανάπτυξης εξίσου με την εξάντληση των φυσικών και ψυχικών πόρων και την ενεργή αντίσταση των κοινωνιών.

Σήμερα, για να επιστρέψουμε στην εγχώρια κατάσταση, η κυβέρνηση των ΣΥΡΙΖΑΝΕΛ, η οποία επικύρωσε την εκχώρηση του δημόσιου πλούτου για 99 χρόνια και φυσικά έχει υπογράψει τη διάλυση των εργασιακών δικαιωμάτων, διατηρεί σαν πολιτικό σύνθημα την υπεράσπιση του δημόσιου πλούτου και των δικαιωμάτων, λέγοντας (όπως ο Τσακαλώτος πρόσφατα) ότι «όσο είμαστε εμείς κυβέρνηση, αυτά τα οποία δεσμευθήκαμε να κάνουμε δεν θα υλοποιηθούν». Ίσως είναι η τελευταία διαθέσιμη εκδοχή του περίφημου δόγματος TINA (There Is No Alternative), το «μόνο εμείς μπορούμε να σας σώσουμε από εμάς». Φυσικά, δεν υπάρχει τίποτε να σωθεί, ούτε κανένας επερχόμενος σωτήρας και η κοινωνική καταστροφή δεν μπορεί να αποτραπεί, παρά μόνο αν η κοινωνία πάρει την πολιτική εξουσία και την πολιτική απόφαση

στα χέρια της.

Αυτή η δυνατότητα έχει ως τώρα εμφανιστεί μόνο στους δρόμους της σύγκρουσης με την πολιτική του κράτους και του κεφαλαίου, μέσα από τη δημοκρατική πολιτική της κοινωνικής και ατομικής αυτονομίας. Φαίνεται πως αυτή η δυνατότητα μπορεί να πραγματοποιηθεί μόνο μέσα από την άμεση δημοκρατία.

**Το παρόν κείμενο αποτέλεσε εισήγηση στην παρουσίαση του βιβλίου «Το τέλος της εθνικής πολιτικής», στο Nosotros, 12/10/2016.*